

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО, ДЕКОРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО, РЕСТАВРАЦІЯ

УДК 7.034 (477)

Цитування:

Піщанська В. М. Необароко у сучасному українському мистецтві: особливості, представники, значення. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2022. № 2. С. 111–115.

Pishchanska V. (2022). Neo-baroque in modern ukrainian art: features, representatives, significance. *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 2, 111–115 [in Ukrainian].

Піщанська Вікторія Миколаївна,

*доктор культурології, доцент,
професор кафедри філософії*

Комунального закладу вищої освіти

*«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпровської обласної ради»*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8373-555X>

НЕОБАРОКО У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ: ОСОБЛИВОСТІ, ПРЕДСТАВНИКИ, ЗНАЧЕННЯ

Мета роботи – проаналізувати необарокові риси у сучасному українському мистецтві. **Методологія дослідження** базується на засадах логічності, абстрактності та науковості. У роботі використані загальнотеоретичні методи дослідження: синтез, індукція, аналіз, дедукція. Особливу увагу звернена на використання спеціальних методів наукового дослідження, зокрема формально-стилістичного, структурного аналізу та семантичного підходу. За допомогою історичного методу вдалося простежити тяглість необарокових традицій. У результаті використання компаративістичного методу проаналізовано та порівняно ключові необарокові зразки українського мистецтва. **Наукова новизна.** У статті чи не вперше комплексно проаналізовано розвиток необароко як окремого стилю у сучасних українських мистецтвознавчих студіях, утім, основний вектор зроблений на аналіз сучасного українського живопису. **Висновки.** Необароко від XIX ст. запропонувало декілька нових принципів, що суперечили засади тодішнього «офіційного» класицизму. Зокрема необарокова культура спричинилася до відмови від єдиної, систематичної, простої моделі та сформувала погляд на світ як на фрагментарну множинність. Українське необароко стало закономірним етапом у національній традиції, що зверталася до її витоків та формувало складні стосунки із іншими виявами мистецтва. Відтак, значення цього стилю є вагомим з огляду на подальший розвиток сучасної української культури. Поміж сучасних художників, які звертаються до барокових традицій, важливими є постаті В. Рябченка, К. Реунова, А. Савадова, О. Тістола, С. Панича та інших. Окремі необарокові риси містяться у творах М. Стороженка, Ю. Луцкевича, Д. Яблонського. Розвиток необароко став настільки популярним у сучасному мистецтві, що навіть українські дизайнери активно долучають до свого «мистецтва» його принципи.

Ключові слова: необароко, мистецтво, культура, Україна, представники.

Pishchanska Viktoriia, Doctor of Culturology, Doctor of Philosophy (PhD), associate professor, Professor of Philosophy Department Dnipro Academy of Continuing Education Dnipro

Neo-baroque in modern ukrainian art: features, representatives, significance

The aim of the work is to analyze neo-baroque features in modern Ukrainian art. The research methodology is based on the principles of logic, abstractness and scientificity. The general **theoretical research methods** are used in the work: synthesis, induction, analysis, deduction. Particular attention is paid to the use of special art methods, including formal-stylistic, structural analysis and semantic approach. With the help of the historical method it was possible to trace the longevity of neo-baroque traditions. As a result of using the comparative method, neo-baroque samples of Ukrainian art were analyzed and compared. **Scientific novelty.** The article comprehensively analyzes the development of neo-baroque as a separate style in modern Ukrainian art studios, but the main vector is made for the analysis of modern Ukrainian painting. **Conclusions.** Neo-Baroque from the XIX century, proposed several new principles, that contradicted the principles of the „official” classicism. In particular, neo-baroque culture led to the rejection of a single, systematic, simple model and formed a view of the world as a fragmentary plurality. Ukrainian neo-baroque became a natural stage in the national tradition, which turned to its origins and formed complex relationships with other art forms. Therefore, the significance of this style is significant given the further development of contemporary art. Among contemporary artists who turn to the Baroque traditions, such figures as V. Ryabchenko, K. Reunov, A. Savadov, O. Tistol, S. Panych. and others are important. Some neo-baroque features are contained in the works of M. Storozhenko, Y. Lutskevich, D. Yablonsky, etc. The development of the neo-baroque has become so popular in contemporary art that even Ukrainian designers are actively incorporating Baroque principles into their works.

Key words: neo-baroque, art, Ukraine, representatives, culture.

Актуальність теми дослідження. Розвиток сучасного українського мистецтва є актуальним предметом дослідження. Сутність народного духу яскраво виявляється у захопленні мистецькими стилями, появою окремих зразків, виконаних за певними шаблонами із додатком української специфіки. Зв'язок української та європейської культур має давні традиції – щонайменше від часів Середньовіччя. Окремі епізоди та традиції ще тоді досить глибоко укорінилися до українського (тоді ще руського) соціуму. Виявлення та аналіз цієї специфіки становить предмет мистецтвознавчих студій, які на сучасному етапі охоплюють лише невелику частину усього складного пласту культури. Відповідно, продовження дослідження є важливим елементом пізнання історії культури та мистецтва нашого народу.

Серед багатьох напрямів, до яких звертаються митці на сучасному етапі, є необароко. Витоки цього стилю в Україні сягають ХІХ ст., коли архітектори, художники та письменники зверталися до нього, щоби укласти свій задум в канву загальної течії, прикрасивши його відмінними, ледь помітними прикметними рисами.

Необароко від ХІХ ст., часу свого швидкого поширення, «мало на озброєнні» кілька свіжих ідей, які стояли осторонь тодішнього «офіційного» класицизму. Необарокова культура (у літературі, мистецтві, архітектурі, музиці тощо) «запропонувала» кілька основних загальних принципів. Зокрема, йшлося про відмову від єдиної, функціональної, але простої моделі та формування погляду на світ як на фрагментарну множинність, де різні моделі змагаються одна з одною. Також для необароко характерним є переконання, згідно якого, у світі панують складні, комплексні та динамічні моделі, тоді як статичні й стабільні системи не відповідають вимогам часу.

Звернення митців до необароко за сучасних тенденцій є способом відшукати нові форми у сучасному мультикультурному світі.

Аналіз досліджень та публікацій. Г. Складенко дослідила інтерпретації барокових рис у сучасному мистецтві. Окрему увагу авторка звернула на аналіз мистецької спадщини сучасних українських художників [2; 3]. Л. Рудик проаналізувала ключові риси стилю необароко, що спостерігаються у творчості новочасних дизайнерів та художників, крім цього, дослідниця

охарактеризувала основні риси необароко [1]. Італійський семіолог О. Калабрезе досліджуючи сучасні культурні явища, окрему увагу звернув на аналіз необароко [5]. На його думку, цей стиль «характеризується тяжінням до віртуозності, шалених ритмів, нестабільності, багатомірності та змінності» [5, 12]. Загалом О. Калабрезе, який належить до семіологічної школи Умберто Еко, проаналізував європейські вияви бароко у літературних, філософських, художніх, музичних та архітектурних формах. Здебільшого, використовуючи теорії з області семіології, він проводить дуже систематичний аналіз сучасної культури, заснований на вивченні різноманітних культурних необарокових продуктів, таких як фільми, романи, телесеріали, мистецтво та наукові теорії, тощо. Нделіаніс А. проаналізувала основні вияви необароко у сучасній культурі. Окрему увагу авторка присвятила дефініціям «бароко» та «необароко», вказала їхні відмінності [9; 10].

Мета дослідження – проаналізувати необарокові риси у сучасному українському мистецтві.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці 1980-х рр. ХХ ст. британські культурологи висунули концепцію «відновлення традицій», що запропонувала нові трактування традиційних уявлень. З цього часу традиції почали розумітися як не лише характерні уявлення, обряди, звичаї народів, а як абсолютно свідоме застосування минулого матеріалу для нових ідей [2, 39–40]. З цієї причини звернення до бароко сучасних митців стало цілком природним явищем, що спричинене як виявами постмодерну, так і засадничою функцією, яку відіграла епоха бароко в українській культурі та історії.

Починаючи від 1980-х років дослідники мистецтва та культурологи (наприклад, відомі Ж. Дельоз та Ж. Бодріяр) активно послуговувалися терміном бароко та необароко для опису стану сучасної їм культури [1]. При цьому необароко вони сприймали не просто як повернення до старого бароко та його стилістичних особливостей, але також як специфічну естетичну категорію, що мала власні стратегії репрезентації і певні метафори до нашої ери. До того ж, з точки зору сучасних науковців, необароко присутнє у різних формах, починаючи від музики та завершуючи сучасним кінематографом (наприклад, фільмом «Матриця» братів Вачовські, творчістю режисера Ф. Фелліні тощо). Сучасне необароко

складно зрозуміти повністю, проте воно володіє деякими безсумнівно важливими характеристиками. Йому притаманні вишукані художні засоби, які використовуються для передачі руйнівних послань; визнання влади людини над довколишнім світом; відверта і малоприємна правда про сучасне життя, яку виказують із певною насолодою та багатогранною орнаментикою, що, у принципі, було притаманним для мистецтва XVII ст. [1]. Необароко також визначається популярністю «солодких» відтінків кольору, зображенням болючої реальності життя із одночасним пошуком краси у ньому [7, 299].

В епоху постмодерну необароко отримало систематичну та критичну перцепцію культурної спадщини та «особливе відношення художників до художніх традицій» [5, 124]. Необароковий твір хоч і провокаційно заперечував дотеперішнє мистецтво, все ж передбачає звернення до традицій [9, 141].

Для українського мистецтва сучасності звернення до необароко також є симптоматичним актом. Українські митці прагнуть слідувати світовим трендам, але також вносити у них щось нове, раніше не відоме. Виставка під назвою «Від бароко до бароко», що відбулася 1996 р. складалася як із творів «українського бароко» XVII–XVIII ст., так і картин сучасних митців (зокрема, М. Стороженка, Ю. Луцкевича, Д. Яблонського) [2, 40]. Ця виставка продемонструвала тяглість барокових мистецьких традицій України.

Полотна С. Панича теж містять необарокові риси. Однак, на відміну від більшості митців т.з. «нової хвилі», у роботах яких бароковість характеризувалася передусім вільною живописністю, він розвинув барокову графіку з її багатими орнаментами та граціозною алегоричністю. Такі твори художника як «Прийміть слово втіхи», «Апофеоз живопису», та інші мають подібні риси до великих різнобарвних гравюр барокових панегіриків [2, 41]. Виявом необарокової традиції є і серія картин під назвою «Лебедине озеро», що була створена на початку 1990-х.

Картини М. Скугаревої синтезують деяку іронію, та містять деякий жест у сторону радянського монументального живопису. У її картини вплетені гаптовані деталі птахів, квітів, облич. Про їхні барокові риси свідчить безпосередньо їхнє розташування – у верхній стороні картини, там де на давніх портретах, як правило, були геральдичні елементи. Українські художники О. Тістол і М. Маценко сформували т.з. групу «Нацпром» [2, 40–42].

Їхні твори також містять барочні тенденції, зокрема вони простежуються у спільних проєктах «Піلسудський», «Музей Ататюрка», тощо. У їхніх творах містяться риси національної культури та історії, атрибутів національного світосприйняття із характерними йому замилюваннями поезією та уподобанням до міфотворення.

Вважаємо, що під час свого розвитку українське необароко стало закономірним етапом у національній традиції, що зверталось до її витоків та формувало складні стосунки із іншими виявами мистецтва. Водночас відродження необароко в умовах 1990-х років призвело до зосередження парадоксів національного поступу [3, 69]. Головним об'єктом аналізу ставав складний процес постійного кружляння довкола необароко із явною неможливістю досягнути іншого рівня дійсності. Двозначні стереотипи, які з'явилися на його основі, традиційні українські міфологічні сюжети та ретроспективність також долучились до необарокового стилю сучасного мистецтва [1]. Водночас під час суспільно-культурних криз відбувається оновлення та перебудова, тобто наново актуалізується барокова проблема: вичерпаність колишніх орієнтирів мистецтва (наприклад, т.зв. соцреалізму) та звернення до власних шляхів продемонструвало відставання від активного розвитку іноземної культури, орієнтири котрої потребують того, аби їх наздогнати.

Поміж українських художників, що звертаються до необароко виділяються також постаті В. Рябченка, К. Реунова та А. Савадова. Для них звернення до необароко стало важливим етапом у творчості, який надалі еволюціонував шляхом аналізу інших образних, стилістичних систем, унаочнив визначальні характеристики художнього мислення та сприйняття. Напевно, найпоказовішим є приклад А. Савадова – відомого представника сучасного українського мистецтва, роботи якого показали визначальні риси часу. Ще від часів його перших робіт (зокрема, «Печалі Клеопатри», створеної разом із Г. Сенченком) [2, 42]. У них синтезовано прикметні риси українського постмодерну, в яких необароковість віддзеркалила не тільки особливості образності та стилістики, але й елементи світовідчуття та світосприйняття.

Розвиток живопису пов'язаний із модною індустрією, тому барокові традиції простежуються також у творчості українських дизайнерів. До стилю необароко належить робота львівської модельєрки Роксолани

Богуцької. Зокрема, у її творчості відчуваються описані вище формальні мотиви [1]. Нахил до використання необарокового стилю проявився у доволі ранніх її колекціях. Так, ще від кінця 1990-х років вона представила на огляд публіки на одному із всеукраїнських конкурсів вечірні сукні, оздоблені багатими, важкими, об'ємними прикрасами, які мали форму натуралістичних квітів, густо насаджених по ліфам і спідницям суконь. Її колекції видовищні, сповнені сильними візуальними ефектами, багатими декоративними рішеннями, дорогими текстурними елементами та запозиченнями.

Для стилю Р. Богуцької природним є звернення до національних українських мотивів, використання питомо народних способів декорування. Ідеться про вишивку по шкірі й тканині, використання шовкових ниток та бісеру, розпису по шкірі, інкрустації металом, використання тучного хутра й шкіри, тканини із багатим орнаментом [1]. Деякі подібні прийоми із арсеналу необароко можна побачити також у колекціях одягу інших дизайнерів України. Олексій Залевський демонструє болісну, неприємну реальність життя із використанням естетики довершених образів, іронії тощо. Діана Дорожкіна поєднала різні художні засоби для того, аби досягти потужного візуального впливу, театральності. Відтак, необароковий живопис впливає не тільки на розвиток «високої» культури, але також і на цілком буденні речі, які визначають життя людей.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі розвитку необароко як окремого стилю у сучасних українських мистецтвознавчих студіях, основна увага звернена на характеристику сучасного українського живопису.

Висновки. Отже, під час свого розвитку українське необароко стало закономірним етапом у національній традиції, що зверталось до її витоків та формувало складні стосунки із іншими виявами мистецтва. Відтак значення цього стилю є вагомим з огляду на подальший розвиток сучасного мистецтва.

До прикладу, якщо згадати митців початку ХХ ст., то їхнє звернення до барокових мистецьких форм посприяло насамперед оновленню й утвердженню національної стилістики. Водночас, відродження необароко в умовах 1990-х років призвело до зосередження парадоксів національного поступу. Головним об'єктом аналізу ставав складний процес постійного кружляння довкола необароко із явною неможливістю

досягнути іншого рівня дійсності. Двозначні стереотипи, які з'явилися на його основі, традиційні українські міфологічні сюжети та ретроспективність також приєдналися до необарокового стилю сучасного мистецтва.

Сучасні українські митці, зокрема В. Рябченко, К. Реунов та А. Савадова, нині також звертаються до барокових сюжетів із помітними постмодерними рисами. Ба більше, в українській індустрії моди нині відбувається стрімке розповсюдження необарокових тенденцій. Відтак, у сучасному мистецтві відбувається оновлення та перебудова засадничих рис, зокрема знов-таки, актуалізується барокове питання на підвалинах вичерпності колишніх орієнтирів мистецтва.

Література

1. Рудик Л. Необароко у творчості українських дизайнерів. URL: https://nam.edu.ua/files/Academy/nauka/visnyk/pdf_visnyk/21/12.pdf (date of access: 23.02.2022).
2. Скляренко Г. Необарокові тенденції в українському мистецтві кінця 1980-х – 2000-х років: актуальність національного досвіду. *Сучасне мистецтво*. 2020. № 16. С. 35–56.
3. Скляренко Г. Українське мистецтво другої половини ХХ століття: регіональні проблеми і загальний контекст. *Студії мистецтвознавчі*. 2009. № 1(25). С. 67–78
4. Панченко В. Творець українського мистецького необароко. *Українознавство*. 2015. № 1. С. 162–176.
5. Calabrese O. Neo-Baroque: A Sign of the Time. Princeton: University Press, 2017. 252 p.
6. Farago C., Hills H., Kaup M., Siracusano G., Baumgarten J., & Jacoviello S. Conceptions and reworkings of Baroque and neobaroque in recent years. *Perspective*, 2020. № 1. P. 43–62. doi:10.4000/perspective.5792.
7. Malczynski M. P. The (Neo) Baroque Effect: A Critical Inquiry into the Transformation and Application of a Conceptual Field to Comparative American Studies. *Comparative Literature*. 2009. № 3. P. 295–315.
8. Mereniuk K. “Tournaments” and “games” in Rus’: tradition or single mentions? *Проблеми історії війн і військового мистецтва*. 2020. № 3. С. 57–69.
9. Ndalians A. Neo-Baroque aesthetics and contemporary entertainment. Cambridge: University Press, 2005. 336 p.
10. Ndalians A. From Neo-Baroque to Neo-Baroques? *Revista canadiense de estudios hispánicos*. 2008. №4. P. 265–280.

References

1. Rudyk, L. (n.d.). Neo-Baroque in the works of Ukrainian designers. Retrieved from https://nam.edu.ua/files/Academy/nauka/visnyk/pdf_visnyk/21/12.pdf [in Ukrainian].
2. Sklyrenko, G. J. (2021). Neo-Baroque tendencies in Ukrainian art of the late 1980s –2000s: Relevance of national experience. *Contemporary Art*, (16), 35-56. DOI:10.31500/2309-8813.16.2020.219986 [in Ukrainian].
3. Sklyrenko, G. (2009). Ukrainian art of the second half of XX century: regional problems and general context. *Art studies*, 1(25), 67–78. [in Ukrainian].
4. Panchenko, V. (2015). Creator of Ukrainian neo-baroque art. *Ukrainian Studies*, 1, 162–176. [in Ukrainian].
5. Calabrese, O. (2017). Neo-Baroque: A sign of the times. Princeton University Press [in English].
6. Farago, C., Hills, H., Каур, М., Siracusano, G., Baumgarten, J., & Jacoviello, S. (2015). Conceptions and reworkings of Baroque and neobaroque in recent years. *Perspective*, 1, 43–62. DOI:10.4000/perspective.5792 [in English].
7. Malcuzyński, M. (2009). The (Neo)Baroque effect: A critical inquiry into the transformation and application of a conceptual Field to comparative American studies. *Comparative Literature*, 61(3), 295–315. DOI:10.1215/00104124-2009-017 [in English].
8. Mereniuk, K. (2020). “Tournaments” and “games” in Rus’: tradition or single mentions? *Problems of the history of wars and martial arts*, 3, 57–69 [in English].
9. Ndalians, A. (2005). *Neo-Baroque aesthetics and contemporary entertainment*. Cambridge: University Press [in English].
10. Ndalians, A. (2008). From Neo-Baroque to Neo-Baroques? *Revista canadiense de estudios hispánicos*, 265–280 [in English].

Стаття надійшла до редакції 22.03.2022
Отримано після доопрацювання 12.03.2022
Прийнято до друку 25.03.2022